

Jamstvo kao alternativna mjera istražnom zatvoru

Mišić, Petar

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:946609>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet u Zagrebu
Katedra za Kazнено procesno pravo

Petar Mišić

JAMSTVO KAO ALTERNATIVNA MJERA ISTRAŽNOM ZATVORU

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Elizabeta Ivičević Karas

Zagreb, 2024.

Sadržaj:

1. UVOD	1
2. POJAM JAMSTVA	2
3. ZAMJENA ISTRAŽNOG ZATVORA JAMSTVOM	4
3.1. ISTRAŽNOZATVORSKE OSNOVE KOJE SE MOGU ZAMIJENITI JAMSTVOM U HRVATSKOM ZAKONODAVSTVU	4
3.2. VISINA JAMSTVA I POLAGANJE JAMČEVINE	9
4. MJERE OPREZA KAO UVIJET JAMSTVA I PRESTANAK JAMSTVA	15
4.1. MJERE OPREZA I OKRIVLJENIKOVO OBEĆANJE	15
4.2. PRESTANAK JAMSTVA- PROPAST I UKIDANJE	17
5. STANDARDI IZ PRAKSE EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA I HRVATSKO PRAVO	20
5.1. TRAJANJE ISTRAŽNOG ZATVORA PO ZAKONU O KAZNENOM POSTUPKU	20
5.2. TRAJANJE ISTRAŽNOG ZATVORA U PRESUDAMA EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA PROTIV REPUBLIKE HRVATSKE	22
5.3. OBVEZA RAZMATRANJA PRIMJENE BLAŽIH MJERA U PRESUDAMA EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA PROTIV REPUBLIKE HRVATSKE	23
6. IMPLEMENTACIJA STANDARDA EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA U PRAKSI DOMAĆIH SUDOVA	25
6.1. ZAMJENA ISTRAŽNOG ZATVORA BLAŽIM MJERAMA	25
6.2. POSTOJANJE OSNOVANE SUMNJE	28
7. ZAKLJUČAK	29
8. LITERATURA	30
Knjige i članci	30
Pravni izvori:	31
Presude ESLJP:	31
Odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske:	32
Odluke Vrhovnog suda Republike Hrvatske:	32
Odluke Visokog kaznenog suda Republike Hrvatske:	32

IZJAVA O IZVORNOSTI

Ja, Petar Mišić pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor diplomskog rada, Jamstvo kao alternativa istražnom zatvoru, te da u radu nisu na nedopušteni način korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Petar Mišić

SAŽETAK

Pojam jamstva u Republici Hrvatskoj uređen je Zakonom o kaznenom postupku Ustavom Republike Hrvatske, te Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Jamstvo omogućuje pritvoreniku obranu sa slobode uz polaganje zakonskog jamstva, što je manje represivna mjera u odnosu na istražni zatvor. Ustav RH daje zakonodavcu mogućnost propisivanja slučajeva u kojima se jamstvo može koristiti, a ZKP predviđa njegovu primjenu samo u slučaju opasnosti od bijega. Visina jamstva određuje se s obzirom na težinu kaznenog djela, osobne okolnosti i imovno stanje okrivljenika. Jamstvo može biti u obliku gotovog novca, vrijednosnih papira, dragocjenosti, pokretnina ili hipoteke na nekretnine. Odluka o jamstvu može biti predmet žalbe. Kada rješenje o jamstvu postane pravomoćno, istražni zatvor se ukida. Jamstvo može prestati zbog propasti (nepridržavanje uvjeta) ili ukidanjem (prikriivanje okolnosti, novi razlozi za istražni zatvor, završetak kaznenog postupka). Ako jamstvo prestane, jamčevina se vraća polagatelju ili odlazi u državni proračun. Jamstvo se može ukinuti i kada nisu ispunjene pretpostavke za istražni zatvor ili se ista svrha može postići blažim mjerama. Europski sud za ljudska prava u svojoj praksi naglašava važnost razmjernosti u odlučivanju o trajanju istražnog zatvora, kao i nužnost posebne revnosti u vođenju postupaka protiv osoba lišenih slobode. ESLJP je također kritizirao nacionalne sudove zbog nedostatka razmatranja blažih mjera umjesto istražnog zatvora, što je bio slučaj u predmetu Dervishi protiv Hrvatske. ESLJP je utvrdio povredu čl. 5. st. 3. Konvencije zbog nepostojanja napretka u postupku i nespremnosti domaćih vlasti da razmotre alternativne mjere, poput mjera opreza. Sličan zaključak ponovljen je u predmetu Dragin protiv Hrvatske, gdje su domaći sudovi koristili stereotipne razloge za produljenje pritvora, bez konkretne analize specifičnih okolnosti slučaja. Praksa nacionalnih sudova je ipak pokazala da postoji poboljšanje i da su neke odluke u skladu s visokim pravnim standardima, a objavljivanje detaljnih presuda i edukacija pravosudnih dužnosnika omogućilo bi bolju analizu i kritiku pravosudnih praksi, što bi moglo dovesti do dodatnih poboljšanja.

Ključne riječi: jamstvo, istražni zatvor, mjere opreza, načelo razmjernosti, Europski sud za ljudska prava

SUMMARY

The concept of bail in the Republic of Croatia is regulated by the Criminal Procedure Act, the Constitution of the Republic of Croatia, and the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Bail allows a detainee to defend themselves from liberty by providing legal surety, which is a less repressive measure compared to pre-trial detention. The Croatian Constitution gives the legislature the authority to prescribe cases in which bail can be used, and the Criminal Procedure Act allows its application only in cases of flight risk. The amount of bail is determined based on the severity of the crime, the personal circumstances, and the financial status of the accused. Bail can be in the form of cash, securities, valuables, movable property, or a mortgage on real estate. The decision on bail can be appealed. Once the bail decision becomes final, pre-trial detention is lifted. Bail can cease due to forfeiture (non-compliance with conditions) or cancellation (concealment of circumstances, new reasons for pre-trial detention, conclusion of criminal proceedings). If bail ceases, the surety is returned to the depositor or goes to the state budget. Bail can also be cancelled when the conditions for pre-trial detention are not met, or the same purpose can be achieved by milder measures. The European Court of Human Rights emphasizes the importance of proportionality in decisions regarding the duration of pre-trial detention and the necessity of special diligence in proceedings against persons deprived of liberty. The ECHR has also criticized national courts for failing to consider milder measures instead of pre-trial detention, as was the case in *Dervishi v. Croatia*. The ECHR found a violation of Article 5 §3 of the Convention due to a lack of progress in the proceedings and the domestic authorities' unwillingness to consider alternative measures, such as precautionary measures. A similar conclusion was reiterated in *Dragin v. Croatia*, where national courts used stereotypical reasons for extending detention without a concrete analysis of the specific circumstances of the case. However, the practice of national courts has shown improvement, and some decisions are in line with high legal standards. The publication of detailed judgments and the education of judicial officials would allow better analysis and critique of judicial practices, potentially leading to further improvements.

Key words: bail, pre-trial detention, precautionary measures, principle of proportionality, European Court of Human Rights

1.UVOD

Pojam jamstva u Republici Hrvatskoj koristi se u raznim pravnim granama, a njegovo značenje je svugdje slično. Označava garanciju koju određena skupina ljudi mora poštovati kako bi izbjegla određene posljedice. U kaznenom procesnom pravu, jamstvo je jedna od mogućih alternativa istražnom zatvoru, ali za njegovo ostvarivanje potrebno je pridržavati se zakonskih odredbi.

Cilj ovog rada je kroz šest poglavlja obraditi institut jamstva u kaznenom postupku a najprije, u drugom poglavlju, pravne izvore kojima se uređuje jamstvo u Republici Hrvatskoj. Nadalje, u trećem poglavlju, razmotrit će se uvjeti zamjene istražnog zatvora jamstvom te način kako sud određuje visinu jamčevine, ali i tko su sve ovlaštenici na njeno davanje. U četvrtom poglavlju obradit će se mjere opreza koje mogu biti određene uz jamstvo i kojih se okrivljenik mora pridržavati te način na koji jamstvo prestaje.

Analiza će biti upotpunjena primjerima iz sudske prakse domaćih sudova, ali i Europskog suda za ljudska prava koji je u nekoliko predmeta postavio standarde kojih bi se Republika Hrvatska trebala pridržavati, a posebno sudovi u primjeni instituta jamstva.

2. POJAM JAMSTVA

Promatrajući razvoj jamstva kroz povijest, često se isticalo da je jamstvo jedina alternativa istražnom zatvoru. U svijetu se ovaj koncept razvijao temeljem značajnih dokumenata poput Habeas Corpus Act-a u Engleskoj, koji je omogućio širenje prava na slobodu okrivljenika. Također, u kontinentalnoj Europi, kroz proširenje osnova za odobravanje ili odbijanje jamstva te uvođenje mjera opreza, jamstvo je postalo važan pravni instrument.¹ Jamstvo je u Republici Hrvatskoj uređeno, osim Zakonom o kaznenom postupku (dalje u tekstu: ZKP)² i Ustavom Republike Hrvatske, prema kojemu je pritvoreniku dopušteno braniti se sa slobode uz zakonsko jamstvo,³ i Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje u tekstu: Konvencija) koja u članku 5. stavku 3. propisuje da svatko uhićen ili pritvoren ima pravo u razumnom roku biti suđen ili pušten na slobodu do suđenja te da se puštanje na slobodu može uvjetovati davanjem jamstva da će ta osoba pristupiti suđenju.⁴ Svrha članka 5. stavka 3. Konvencije nije omogućiti državama da neograničeno drže pojedince u istražnom zatvoru, već naglasiti da istražni zatvor može biti opravdan samo kada postoje jasni dokazi da je to u javnom interesu koji, iako postoji pretpostavka nedužnosti, nadmašuje pravo na slobodu.⁵

Već iz same ustavne odredbe vidljivo je da se u slučaju jamstva radi o manje represivnoj mjeri procesne prisile nego što je to slučaj s istražnim zatvorom jer okrivljenik u slučaju davanja jamstva i dalje ima pravo na slobodu, a istražni mu se zatvor (prethodno određen zbog opasnosti od bijega) ukida uz uvjete da „okrivljenik ili tko drugi za njega dade jamstvo, a sam okrivljenik obeća da se neće kriti i da bez odobrenja neće napustiti svoje boravište.“⁶ Ova zakonska odredba također stavlja naglasak na načelo razmjernosti prema kojem bi se, kad god je to moguće, umjesto teže trebala primijeniti blaža mjera. Supstitucija istražnog zatvora jamstvom nije

¹ Đurđević, Zlata, Pravna priroda, pravni okvir i svrha jamstva u kaznenom postupku: mogu li preživjeti odluku Ustavnog suda U-III-1451/2015 o ukidanju istražnog zatvora za gradonačelnika grada Zagreba i vraćanju jamčevine njegova branitelja?, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 22, br. 1(2015), str.11.

² Zakon o kaznenom postupku NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22, 36/24.

³ Čl. 25. st. 3. Ustava Republike Hrvatske; NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.

⁴ (Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda; MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17.

⁵ Horvat, Lidija; Drenški Lasan, Višnja, Istražni zatvor, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 16, br. 2(2009), str. 591.

⁶ Čl. 102. st. 1. ZKP-a

moguća prije donošenja rješenja o istražnom zatvoru, stoga se jamstvo smatra zamjenom za istražni zatvor.

Članak 124. ZKP-a u stavku 2. taksativno navodi što sve treba sadržavati rješenje o istražnom zatvoru u svojoj izreci. Između ostalog u točki 5. navedena je i visina jamstva kojom je moguće zamijeniti istražni zatvor, dok se u stavku 3. govori da će se „u obrazloženju rješenja o istražnom zatvoru određeno i potpuno izložiti činjenice i dokazi iz kojih proizlazi postojanje osnovane sumnje da je okrivljenik počinio kazneno djelo i razlozi iz čl. 123. st. 1. Zakona, razlog zbog kojeg sud smatra da se svrha istražnog zatvora ne može ostvariti drugom blažom mjerom i razlozi visine jamstva.“⁷

⁷ Horvat, Lidija; Drenški Lasan, Višnja, *op. cit.* u bilješci 5, str. 591.

3. ZAMJENA ISTRAŽNOG ZATVORA JAMSTVOM

3.1. ISTRAŽNOZATVORSKE OSNOVE KOJE SE MOGU ZAMIJENITI JAMSTVOM U HRVATSKOM ZAKONODAVSTVU

Pogleda li se odredba čl. 25. st. 3. Ustava, u kojoj je propisano da se okrivljenik kojem je određen istražni zatvor može uz zakonsko jamstvo pustiti da se brani sa slobode, vidljivo je da je izbor slučajeva u kojima je moguće zamijeniti istražni zatvor jamstvom prepušten volji zakonodavca.⁸ Zakonodavac može predvidjeti zamjenu samo određenih ili svih osnova za istražni zatvor. Nacionalna zakonodavstva su odgovorna za omogućavanje zamjene istražnog zatvora jamstvom u slučajevima opasnosti od bijega, s obzirom na konvencijski zahtjev, dok države samostalno odlučuju o ostalim razlozima za istražni zatvor.

Hrvatski zakonodavac je u ZKP-u propisao samo jednu istražnozatvorsku osnovu koja može biti zamijenjena jamstvom, a to je upravo opasnost od bijega okrivljenika te je istovremeno propisao da sud može, kao blaže mjere, izreći i mjere opreza. Mjere opreza uključuju: zabranu napuštanja boravišta, zabranu posjećivanja određenog mjesta ili područja, obvezu redovitog javljanja određenoj osobi ili državnom tijelu, zabranu približavanja određenoj osobi, zabranu uspostavljanja ili održavanja veze s određenom osobom, zabranu obavljanja određene poslovne aktivnosti, privremeno oduzimanje putne i druge isprave za prijelaz državne granice, privremeno oduzimanje dozvole za upravljanje motornim vozilom, zabranu uhođenja ili uznemiravanja žrtve ili druge osobe, udaljenje iz doma, zabranu pristupa internetu.⁹ Mjere opreza moguće je izreći samostalno po svim osnovama, ili u kombinaciji s jamstvom u slučaju opasnosti od bijega.

Sukladno tome zakonodavac može odrediti mjere opreza u slučajevima opasnosti od bijega, ometanja kaznenog postupka (koluzijske opasnosti), ponavljanja kaznenog djela te potrebe za istražnim zatvorom radi sprječavanja ometanja postupka za teška kaznena djela. Također, još jedan istražnozatvorski razlog zbog kojeg, uz navedene, nije moguće izreći jamstvo propisan je u čl. 123. st.1. t. 5. ZKP-a, a to je izbjegavanje dolaska okrivljenika na raspravu unatoč urednim pozivima. To je potvrdio i Ustavni sud, koji je razmatrajući navedenu

⁸ Krapac Davor i suradnici, Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije, VIII. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje; Narodne novine, 2020., str. 361.

⁹ Čl. 98. st. 2. ZKP-a

odredbu zauzeo stajalište da „točka 5 mora biti isključena iz članka 102. stavka 1. ZKP-a jer izravno proturječi svrsi davanja jamstva,“¹⁰ a ima svrhu kazniti okrivljenika koji je na raspravu uredno pozvan.¹¹ Uzimajući u obzir da jamstvo mora zadovoljiti određene kriterije prilikom donošenja sudske odluke, kao što su imovno stanje okrivljenika i težina počinjenog kaznenog djela, stav Ustavnog suda jest opravdan jer nije moguće zamijeniti istražni zatvor jamstvom u slučaju nepojavljivanja na raspravi. Okrivljenik bi morao dokazati da je nesposoban za raspravu, što bi opravdalo samo njegovo nepojavljivanje, ali ne i zamjenu istražnog zatvora jamstvom. Ovo je potvrđeno i prijedlogom izmjena i dopuna Zakona o kaznenom postupku iz 2015., kojim se predlaže ograničenje mogućnosti primjene jamstva samo na slučajeve u kojima je istražni zatvor određen zbog opasnosti od bijega (članak 123. stavak 1. točka 1 ZKP) i opasnosti uznemiravanja javnosti kod teških kaznenih djela (članak 123. stavak 1. točka 4. ZKP).¹² Prema čl. 123. st. 4. ZKP-a, istražni zatvor neće biti određen ili produljen ako je već isteklo najdulje vrijeme trajanja istražnog zatvora (čl. 133. ZKP-a), čak i ako postoje okolnosti iz st. 1. ovog članka. Ova odredba implicira da se disciplinsko lišenje slobode može ponavljati i nakon isteka roka predviđenog čl. 133. ZKP-a, što omogućuje trajanje lišenja slobode sve dok traje postupak. Ovo je, kako ističu neki autori, u suprotnosti s načelima Ustava RH i čl. 5. Konvencije.¹³

Načelo razmjernosti je ključno za određivanje i ukidanje istražnog zatvora prema članku 16. Ustava RH, koji za institut istražnog zatvora koristi termin pritvor, te članku 95. ZKP-a. Ovim načelom se osigurava da se prisilne mjere, posebno istražni zatvor primjenjuju samo kada je to opravdano. Prilikom odlučivanja o istražnom zatvoru sud mora procijeniti je li istražni zatvor razmjernan svrsi koju želi postići. Postoje tri glavna kriterija za procjenu razmjernosti: prikladnost, nužnost i razmjernost u užem smislu.¹⁴

Prikladnost znači da se istražni zatvor smije odrediti samo ako može ostvariti legitiman cilj. Sud mora procijeniti hoće li istražni zatvor ostvariti zakonom propisanu svrhu.

Nužnost znači da se Istražni zatvor može odrediti samo ako nije moguće postići istu svrhu blažim mjerama. Sud mora po službenoj dužnosti ukinuti istražni zatvor ili ga zamijeniti

¹⁰ Martinović, Igor; Bonačić Marin, Jamstvo kao zamjena za istražni zatvor: otvorena pitanja, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 22, broj 2(2015), str. 417.

¹¹ Kos, Damir: Istražni zatvor- krajnja mjera osiguranja prisutnosti okrivljenika, a ne kazna; dostupno na: https://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/DKos_24Istrazni-zatvor-KRAJNJA-MJERA_OSIGURANJA.pdf (datum pristupa:29.3.2024.), str. 6.

¹² Martinović, Igor; Bonačić, Marin, *op. cit.* u bilješci 10, str. 417.

¹³ Horvat, Lidija; Drenški Lasan, Višnja, *op. cit.* u bilješci 5, str. 591-592.

¹⁴ Đurđević, Zlata; Tripalo, Dražen, Trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standarda te domaćeg prava i prakse, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 13, broj 2(2006), str. 576.-578.

blažom mjerom ako su se uvjeti za istražni zatvor promijenili. Istražni zatvor traje samo dok je nužan, a čim prestanu razlozi, mora se ukinuti i okrivljenika pustiti na slobodu. Razmjernost u užem smislu znači da težina oduzimanja slobode mora biti razmjerna cilju. Istražnim se zatvorom oduzima temeljno ljudsko pravo na slobodu, pa se mora ocijeniti težina kaznenog djela, očekivana kazna i potreba istražnog zatvora koji ne može trajati duže nego što je potrebno za postizanje svrhe.

Postoji poseban problem s istražnozatvorskom osnovom "teške okolnosti kaznenog djela". Za druge osnove (opasnost od bijega, ponavljanja kaznenog djela i utjecaja na svjedoke) zakon jasno propisuje svrhu istražnog zatvora. Ako ta opasnost prestane, istražni zatvor se ukida. No, za "teške okolnosti kaznenog djela" ne postoji jasno definirana svrha istražnog zatvora. „Ovaj uvjet određivanja istražnog zatvora temelji se na težini djela, a određen je zbog opasnosti od uznemiravanja javnosti. Navedena osnova koristila se supsidijarno (ako nije bilo drugih osnova za određivanje istražnog zatvora) ili kumulativno s nekom od njih.“^{15 16} Europski sud za ljudska prava ističe da sama sumnja na počinjenje kaznenog djela nije dovoljna za produljenje istražnog zatvora nakon određenog vremena, već sud mora navesti važne razloge javnog interesa. Ustavni sud RH uveo je uvjet javnog interesa za produljenje istražnog zatvora, što je dobrodošlo jer popunjava prazninu u zakonu. No, sud mora obrazložiti svoju odluku i navesti činjenice koje opravdavaju njegovo produljenje.¹⁷

Kako je ranije navedeno, jamstvo se može odrediti samo u slučaju opasnosti od bijega, dok za druge istražnozatvorske osnove ne postoji ta mogućnost. Jedan od primjera iz prakse Visokog kaznenog suda Republike Hrvatske (dalje: VKSRH) vezan je uz određivanje jamstva po istražnozatvorskoj osnovi iz čl. 123. st.1. t.1. ZKP-a. Riječ je o rješenju II Kž-171/2022-5¹⁸ kojim je odbijena žalba okrivljenika kao neosnovana. Okrivljenik je optužen za kaznena djela pokušaja ubojstva prema članku 110. Kaznenog zakona¹⁹ te je produžen istražni zatvor na temelju odluke optužnog vijeća zbog razloga iz članka 123. stavka 1. točaka 1. i 3. ZKP-a

¹⁵ Filipović, Hrvoje; Šuperina, Marijan, Razvoj pravnog uređenja najtežih mjera osiguranja prisutnosti okrivljenika u kaznenom postupku i statistička analiza provođenja mjera uhićenja u RH, Policija i sigurnost, broj 3(2012), str. 543.

¹⁶ Josipović, Ivo, Istražni zatvor vs. Pritvor: reforma ili restauracija, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 15, broj 2(2008), str. 934.

¹⁷ Đurđević, Zlata; Tripalo, Dražen, *op. cit.* u bilješci 14, str. 576.

¹⁸ Odluka Visokog kaznenog suda Republike Hrvatske br. II Kž-171/2022-5, od 26. travnja 2022.

¹⁹ Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24.

Okrivljenik je podnio pravodobnu žalbu preko svog branitelja, ne navodeći zakonsku osnovu pobijanja. Žalbom se predlaže Visokom kaznenom sudu Republike Hrvatske ukidanje pobijanog rješenja.

Drugostupanjski sud je utvrdio da žalba nije osnovana te da je prvostupanjski sud pravilno utvrdio postojanje općih i posebnih pretpostavki za daljnju primjenu mjere istražnog zatvora protiv okrivljenog iz osnova u članku 123. stavku 1. točki 1. i 3. ZKP-a., kao i da je neprikladno zamijeniti ga blažim mjerama. Drugostupanjski sud prihvaća razloge prvostupanjskog suda, a žalitelj ne prihvaća činjeničnu narav tih razloga. Prvostupanjski sud je zakonito utvrdio i pravilno obrazložio osnovanu sumnju da je okrivljenik počinio inkriminirana kaznena djela, temeljeno na materijalnim i personalnim dokazima. Konačnu ocjenu svih dokaza donijet će raspravni sud nakon kontradiktornog postupka. U ovom stadiju, prema stavu drugostupanjskog suda, dokazi ukazuju na osnovanu sumnju.

Žalitelj smatra da se svrha istražnog zatvora može ostvariti blažim mjerama kao što su jamstvo i mjera opreza oduzimanja putne isprave. Međutim, nije uspješno dovedena u pitanje nužnost primjene mjere istražnog zatvora zbog opasnosti bijega i ponavljanja djela. Okrivljenik je državljanin Republike Sjeverne Makedonije bez trajnijih veza s Hrvatskom, što povećava rizik bijega. Uz to, postoji i opasnost od ponavljanja kaznenog djela, s obzirom na raniji život okrivljenika i prijašnju osuđivanost, što ukazuje na njegovu sklonost kaznenim djelima. Prethodna osuđivanost je jedna od okolnosti koju sud uzima u obzir prilikom ocjenjivanja opasnosti od ponavljanja djela.

Stoga je VKSRH zaključio da je opravdana daljnja primjena mjere istražnog zatvora protiv okrivljenika, kako bi se otklonila opasnost od bijega i ponavljanja djela. U odnosu na osnovu iz čl. 123. st. 1. t. 3., VKSRH je u obrazloženju rješenja uputio okrivljenika „da je Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine broj 70/17.) koji je 27. srpnja 2017. stupio na snagu, izmijenjena odredba članka 102. stavka 1. ZKP koja se odnosi na mjeru jamstva, na način da je isključena mogućnost zamjene istražnog zatvora jamstvom ako je istražni zatvor određen iz razloga predviđenih stavkom 1. točkama 2., 3. i 4. članka 123. ZKP, odnosno ograničena je mogućnost primjene jamstva samo na situacije kada je istražni zatvor okrivljeniku određen samo iz razloga navedenih u članku 123. stavku 1. točki 1. ZKP, što ovdje nije slučaj.“^{20 21}

²⁰ Odluka Visokog kaznenog suda Republike Hrvatske br. II Kž-171/2022-5, od 26. travnja 2022., točka 10.

²¹ Isto je rekao i Ustavni sud u svojoj odluci U-III-4403/2023, od 21. studenog 2023.

Posebno je značajna odluka Ustavnog suda RH u predmetu protiv bivšeg gradonačelnika grada Zagreba. Odluka Ustavnog suda donesena je 9. travnja 2015. na temelju ustavnih tužbi koje je podnio okrivljenik M.B. Njegovi su branitelji podnijeli dvije ustavne tužbe protiv odluka županijskog suda i suca istrage donesenih 10. i 18. ožujka 2015. godine. Okrivljenik se žalio na povredu temeljnih ljudskih prava i oduzimanje velikog iznosa novca, te mu se stavlja na teret davanje lažnog iskaza prema čl. 305. Kaznenog zakona (KZ/11). Podnositelj je naglasio da je zadaća suda utvrditi ustavnost odredbi za određivanje istražnog zatvora zbog iteracijske i koluzijske opasnosti, odnosno zakonitost naplate ukidanja jamstva u korist proračuna Republike Hrvatske, pozivajući se na Ustav i Konvenciju o ljudskim pravima.²² Uz to, okrivljeniku je stavljeno na teret počinjenje novih kaznenih djela, što je kršenje obećanja da neće počinuti novo kazneno djelo, što je bio razlog za oduzimanje slobode i naplatu jamstva u korist proračuna. Ustavni sud je razmatrao pitanje zaštite ustavnih prava pojedinca, odnosno je li s aspekta jamstva slobode osobe ustavnopravno prihvatljivo oduzimanje slobode i lišavanje jamstva u slučaju osnovane sumnje da je osoba počinila kazneno djelo za koje je predviđena kazna zatvora od pet godina ili teža, a koje nije bilo predmet prvotne istrage. Međutim, prema navodima Đurđević, sud je u ovom postupku donio mnoge netočne i nelogične odluke te je propustio razmotriti bitne stavke odluka županijskih sudova. Sud je pri donošenju odluke o ukidanju rješenja županijskih sudova zanemario zakonske odredbe o naplati jamstva i pogrešno zaključio da se istražni zatvor i propast jamstva određuju samo kad se prekrši obećanje da se neće utjecati na svjedoka i počinuti novo kazneno djelo. Prema čl. 104. st. 2. ZKP-a, naplata jamstva određuje se ako okrivljenik prekrši uvjete rješenja o jamstvu, a protiv njega se određuje istražni zatvor. Ovaj propust pokazuje nedovoljno poznavanje materije od strane Ustavnog suda. Sud je također pogrešno tumačio primjenu čl. 123. st. 1. točke 3. ZKP-a u vezi s određivanjem istražnog zatvora zbog koluzijske opasnosti te je ignorirao okolnosti koje su dokazivale da je okrivljenik prekršio obećanje da neće ometati postupak. Ustavni sud je izjednačavanjem propasti jamstva s koluzijskom opasnošću stvorio konfuziju, narušivši svoj ugled i pokazavši neznanje u primjeni relevantnih zakonskih odredbi.^{23 24}

U svojoj odluci, Ustavni sud je propustio uzeti u obzir interes države za pronalaženje dokaza za određena kaznena djela. Njegova odluka da ostavi na slobodi okrivljenika koji zadovoljava uvjete za istražni zatvor zbog opasnosti od ponavljanja kaznenog djela pokazuje

²² Odluka Ustavnog suda U-III-1451/2015, od 9. travnja 2015., točka 19.1.

²³ *Ibid.*, točka 37.

²⁴ Đurđević, Zlata, *op. cit.* u bilješci 1, str. 41.

ozbiljne nedostatke. Odluka suda ometa sudsku procjenu mogućnosti zamjene istražnog zatvora jamstvom, čime se narušava učinkovitost pravnog sustava u sprečavanju novih kaznenih djela.

3.2. VISINA JAMSTVA I POLAGANJE JAMČEVINE

Kada se spomene jamstvo i jamčevina, ljudi često pomišljaju da je to novčani iznos koji će netko položiti za okrivljenika da bi se branio sa slobode, no bilo bi pogrešno pretpostaviti da je jamstvo kao mjera namijenjeno samo za građane boljeg imovnog stanja. To je suprotno ZKP-u. ZKP u čl. 102. st. 2. propisuje da jamstvo uvijek glasi na određenu svotu novca koja nije striktno propisana ZKP-om, već se određuje za svaki pojedini slučaj.²⁵ Ako se istražni zatvor zamjenjuje jamčevinom, visina jamčevine određuje se prema imovinskom stanju okrivljenika, težini kaznenog djela i osobnim okolnostima. Razmatranje osobnih okolnosti vodi ka tezi o jednakosti svih pred zakonom.²⁶ Sud mora uzeti u obzir sva tri kriterija, jer bez njih odluka o visini jamstva nema smisla i mora se poništiti. Cilj je kod okrivljenika stvoriti svijest o mogućem gubitku imovine koja služi kao jamstvo. No, u praksi postoje i dodatni kriteriji koji se ponekad također uzimaju u obzir, a ovise o specifičnostima slučaja, no zakonodavac ih nije uključio u članak ZKP-a. Dodatni kriteriji mogu biti, primjerice, trajanje boravka u istražnom zatvoru i stadij kaznenog postupka. Sukladno načelu razmjernosti, primjena dodatnih kriterija moguća je kada to predstavlja olakotnu okolnost za okrivljenika.

Europski sud za ljudska prava (ESLJP) smatra da svrha jamstva nije naknada štete prouzročene kaznenim djelom, već osiguranje prisutnosti okrivljenika u postupku. Međutim, ponekad se uzimaju u obzir velika šteta i profesionalno okruženje, kako bi se odgovorne potaknulo da ne izbjegavaju pravdu žrtvujući jamčevinu. U takvim su slučajevima sudovi ovlašteni „visinu jamčevine prilagoditi razini odgovornosti.“²⁷ Na taj način zakonodavac može propisati dodatne kriterije kao obvezne, ako smatra da je to potrebno, bez bojazni da će time prekršiti Konvenciju. Težina kaznenog djela kao kriterij za određivanje visine jamčevine najviše pogađa dvije skupine okrivljenika: one bez stalnog izvora prihoda i imovine, te one kojima su određene mjere prisilnog oduzimanja imovine ili nezakonito stečenih prihoda. Sudovi su u takvim situacijama dužni „voditi računa o tome da visinom jamstva ne onemoguće

²⁵ Krapac, Davor i suradnici, *op. cit.* u bilješci 8, str. 362.

²⁶ Članak 26. Ustava Republike Hrvatske

²⁷ Đurđević, Zlata, *op. cit.* u bilješci 1, str. 22.

okrivljeniku polaganje jamčevine“,²⁸ odnosno prilikom oduzimanja imovine okrivljenicima treba uzeti u obzir činjenicu da su im samim privremenim mjerama ili mjerama osiguranja „blokirana znatna sredstva“.²⁹

Iako jamčevina obično predstavlja određeni novčani iznos, nije nužno da se uvijek polaže u gotovini. ZKP u članku 103. stavku 1. predviđa i druge oblike jamčevine: predaja vrijednosnih papira, dragocjenosti, drugih lako unovčivih pokretnina, te stavljanje hipoteke na nekretninu koja služi kao jamstvo. Jamčevina mora biti položena prije nego što sud donese rješenje o ukidanju istražnog zatvora, a kad je visina jamčevine pravomoćno određena, nema smisla osporavati njezinu visinu prilikom polaganja u određenom obliku. Jamčevina može biti položena i u stranoj valuti. Kod jamčevine u obliku vrijednosnih papira, sud je dužan procijeniti njihovu protuvrijednost i prihvatiti ih samo ako se mogu lako unovčiti.³⁰ Zbog stalnih promjena cijena dionica, ovaj oblik jamčevine je najizloženiiji promjenama. Kod stavljanja hipoteke kao jamstva na nekretninu, vještačenje igra ključnu ulogu u određivanju cijene nekretnine, ali čak i u slučaju precijenjenosti, odluka o prihvaćanju jamčevine ostaje nepromijenjena ako je cijena nekretnine veća od utvrđene jamčevine. Glavni nedostatak je upravo taj što u ZKP-u ne postoji odredba o tome da sud mora, uz pomoć vještaka, procijeniti vrijednost pokretnina i nekretnina koje služe kao jamstvo, a troškove vještačenja snosi okrivljenik. „Time bi postalo jasnije kako se došlo do određene vrijednosti pojedine stvari te tko snosi trošak njezine procjene.“³¹ Postoje iznimke u kojima cijena nekretnine mora odgovarati utvrđenoj cijeni jamčevine, kao što su neetažirani objekti, nekretnine bez uporabne dozvole, ili one s pravnim zabilješkama o zabrani raspolaganja. Iznos jamčevine i oblik u kojem će se ona položiti podložan je promjenama, pa se posebnim rješenjem donosi odluka o promjeni iznosa i oblika polaganja jamčevine ako to opravdavaju posebne okolnosti.³²

Primjer u kojem dolazi do promjene oblika jamčevine vidljiv je u rješenju Vrhovnog suda Republike Hrvatske (dalje: VSRH), pod brojem II Kž 233/2020-4,³³ kojim se prihvaća prijedlog optuženog da mu istražni zatvor bude zamijenjen jamstvom, a kao uvjet jamstva okrivljeniku se izriču mjere opreza i to obveza redovitog javljanja nadležnoj policijskoj postaji svakog prvog ponedjeljka u mjesecu te privremenog oduzimanja putne isprave jer pored hrvatskog ima i državljanstvo Bosne i Hercegovine. Iznos jamstva bio je određen na 150000

²⁸ Martinović, Igor; Bonačić, Marin, *op. cit.* u bilješci 10, str. 419.

²⁹ *Ibid.*

³⁰ *Ibid.*, str. 420.

³¹ Horvat, Lidija; Drenški Lasan, Višnja, *op. cit.* u bilješci 5, str. 600.

³² Čl. 105. st. 1. ZKP

³³ Rješenje Vrhovnog suda Republike Hrvatske, br. II Kž 233/2020-4, od 4. lipnja 2020.

kuna, no umjesto polaganja gotovog novca, optuženik je preko branitelja zatražio da to bude u uknjižbi založnog prava na nekretnini jer su se promijenile okolnosti. Dopusšten mu je upis poljoprivrednog gospodarstva na zemljištu njegove majke, a vrijednost nekretnine procijenjena je na iznos koji je čak i veći od onog na koji je glasilo jamstvo. Uz to optuženik je u međuvremenu postao otac. „Imajući, dakle, na umu da, po vještaku procijenjena vrijednost nekretnine na kojoj se radi izmjene oblika polaganja jamčevine, predlaže zasnovati založno pravo u korist RH, za više od 50.000,00 kuna premašuje visinu optuženiku određene visine jamstva, kao i nadalje na strani optuženika, ranije izložene, promijenjene osobne okolnosti, ovaj drugostupanjski sud nalazi prijedlog optuženika za izmjenu oblika polaganja jamčevine osnovanim. Naime, jamstvo u vidu zasnivanja založnog prava na nekretnini u vlasništvu majke optuženika (koja ga je na tu radnju opunomoćila), a na kojoj optuženik, obavljajući gospodarsko poljoprivrednu djelatnost, osigurava egzistenciju obitelji, uz ranije postojeće mjere opreza kao uvjet tom jamstvu, po ocjeni ovog suda predstavlja dovoljno osiguranje nazočnosti optuženika u ovom kaznenom postupku te dostatno prevenira opasnost da će on, bijegom u BiH, postati sudu nedostupan i time onemogućiti vođenje ovog kaznenog postupka. Ovo osobito kada se ima u vidu da je optužnica u predmetnom kaznenom postupku potvrđena još 8. srpnja 2015., da se optuženik odazivao svim pozivima sudu i iznio svoju obranu na raspravi koja do danas nije dovršena zbog nedostupnosti jednog svjedoka.“³⁴

Sudovi će prihvatiti odluku o zamjeni oblika jamčevine samo kada ocijene da to opravdavaju posebne okolnosti. Primjer u kojem zamjena oblika polaganja jamčevine nije dopuštena vidljiv je u odluci Ustavnog suda Republike Hrvatske U-III-1019/2017.³⁵ U tom predmetu ustavna tužba podnositelja jednoglasno je odbijena. Podnositelj je podnio ustavnu tužbu protiv rješenja Vrhovnog suda Republike Hrvatske, kojim je produljen njegov istražni zatvor zbog kaznenog djela ubojstva. Podnositelj je tvrdio da su mu povrijeđena prava zajamčena Ustavom i Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, te je tražio izmjenu oblika jamčevine, odnosno umjesto polaganja gotovog novca, upis hipoteke na nekretninama. Prvostupanjskim je rješenjem Županijski sud u Zagrebu produljio istražni zatvor podnositelju te odredio jamčevinu od 2.500.000,00 kuna u gotovom novcu. Na to je rješenje uložena žalba Vrhovnom sudu koji je prihvatio žalbu državnog odvjetnika i ukinuo mogućnost zamjene jamčevine za hipoteke na nekretninama, argumentirajući da nisu utvrđene nove okolnosti koje bi opravdale takvu promjenu. Podnositelj je tvrdio da mu je tim rješenjem

³⁴ *Ibid.*

³⁵ Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske U-III-1019/2017, od 15. ožujka 2017.

uskraćena mogućnost zamjene istražnog zatvora jamčevinom u obliku hipoteke, čime su povrijeđena njegova ustavna prava. Naveo je da je Vrhovni sud trebao uzeti u obzir njegovu financijsku situaciju i mogućnost pribavljanja gotovog novca. „Suprotno tvrdnjama podnositelja, ocjena je Ustavnog suda da je Vrhovni sud u obrazloženju osporenog rješenja iznio mjerodavne i dostatne razloge svoje ocjene. Naime, iz obrazloženja Vrhovnog suda proizlazi da je ocjena tog suda kako prvostupanjski sud navode podnositelja o nepovoljnim materijalnim prilikama njegovih roditelja i rođaka te nemogućnosti dobivanja kredita (zbog čega nisu u mogućnosti prikupiti novčani iznos jamstva) pogrešno prihvaća i podvodi pod naknadno utvrđene okolnosti (koje propisuje članak 105. stavak 1. ZKP-a kao pretpostavku izmjene oblika jamčevine). Vrhovni sud ističe u obrazloženju da "okolnost da okrivljenikovi roditelji i rođaci ne mogu dobiti kredit u visini jamstva određenog kao zamjenu za istražni zatvor okrivljeniku ne predstavlja promijenjenu okolnost, već njihovo saznanje okolnosti koja je i prije postojala“³⁶.

Situacija u kojoj također nije došlo do zamjene istražnog zatvora jamstvom dogodila se i podnositelju čija je ustavna tužba, u kojoj je tražio da mu se istražni zatvor zamjeni jamstvom, odbijena, a kao razlog zašto bi sud trebao prihvatiti jamstvo podnositelj navodi da ima preko 70 godina. Istražni zatvor protiv podnositelja prvi put je određen u lipnju 2015., a produžen je dva puta. Obrana je 3. rujna 2015. predložila određivanje jamstva, što je sudac istrage prihvatio 7. rujna 2015. Međutim, izvanraspravno vijeće je 15. rujna 2015. odlučilo da se istražni zatvor ne može zamijeniti jamstvom.³⁷

Odluka o izmjeni visine jamčevine ne mora uvijek biti jednoglasna, a suci koji se ne slažu mogu izraziti svoje neslaganje. U ovom slučaju, Ustavni sud je prihvatio ustavnu tužbu državljanina Gruzije protiv odluke Županijskog suda u Rijeci. Taj sud je povećao iznos jamčevine sa 250.000 kuna na 450.000 kuna, dok je ostale žalbene zahtjeve odbio. Prvobitno je protiv podnositelja produljen istražni zatvor do 1. listopada 2022., uz mogućnost zamjene zatvora jamčevinom od 250.000 kuna. Drugi osumnjičeni je imao jamčevinu od 200.000 kuna. Podnositelj tvrdi da mu je ovim rješenjem povrijeđeno nekoliko ustavnih prava.

³⁶ *Ibid.*, točka 7.

³⁷ Odluka Ustavnog suda U-III-3911/2015., od 17. listopada 2015.

Podnositelj i drugi osumnjičeni su uhićeni 1. srpnja 2022. zbog sumnje u pokušaj ubojstva. ŽDO Rijeka je tražilo ukidanje ili povećanje jamčevine, a drugostupanjski sud je povećao jamčevinu za podnositelja na 450.000 kuna.³⁸

Jedan od sudaca dao je izdvojeno mišljenje smatrajući da je ustavnu tužbu trebalo odbiti. Podnositelj ustavne tužbe ne dovodi u pitanje odluku nadležnih sudova kojom je lišen slobode, već osporava visinu jamčevine koju je drugostupanjski sud odredio na iznos od 450.000,00 kuna, prihvaćajući žalbu državnog odvjetnika u vezi s visinom jamčevine koju je prvostupanjski sud odredio na 250.000,00 kuna. Stoga se na žalbeni postupak protiv tog rješenja ne mogu primijeniti procesna jamstva koja vrijede za postupke lišenja slobode s aspekta prava na jednakost oružja, što čini neprihvatljivima stajališta iznijeta u obrazloženju odluke.³⁹

Prema izdvojenom mišljenju suca, također, treba uzeti u obzir da drugostupanjski sud nije izvodio dokaze niti utvrđivao činjenice, već je, temeljem dokaza i podataka pribavljenih u kontradiktornom zasjedanju od strane suca istrage, procijenio odgovarajuću visinu jamčevine koju podnositelj treba položiti za ukidanje istražnog zatvora. Nadalje, Zakon o kaznenom postupku ne predviđa obvezu drugostupanjskog suda da žalbu jedne stranke proslijedi na odgovor drugoj stranci niti da o žalbi odlučuje nakon primitka odgovora ili isteka roka za odgovor. Također, ne predviđa mogućnost prisustvovanja stranaka sjednicama žalbenog suda niti njihovo pravo prisustvovanja na sjednicama drugostupanjskog vijeća kada ono odlučuje o žalbi, uključujući i žalbe na rješenja o istražnom zatvoru ili visini jamčevine. To je logično jer prema članku 127. stavku 2. ZKP-a sudac istrage mora odmah, a najkasnije u roku od dvanaest sati, odlučiti o prijedlogu državnog odvjetnika za istražni zatvor. Ako sudac istrage odbije prijedlog, donosi rješenje kojim se okrivljenik pušta na slobodu, a državni odvjetnik ima pravo žalbe u roku od 24 sata. O žalbi odlučuje vijeće u roku od 48 sati.⁴⁰

U izdvojenom mišljenju se nadalje ističe da je, u vezi s rješenjima o istražnom zatvoru, hitnost postupanja propisana zakonom, te da je u duhu ZKP-a da sudac istrage ili žalbeno vijeće moraju postupati vrlo brzo zbog važnosti prava na slobodu i potrebe zaštite društva od opasnih kriminalaca. Ako bi sudovi bili obvezni žalbe prosljeđivati na odgovor i čekati odgovore ili isteke rokova, to bi često bilo na štetu osoba lišenih slobode, produžavajući vrijeme do pravomoćnosti odluka o lišenju slobode, što bi moglo dovesti do teških kaznenih djela.

³⁸ Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske U-III-5166/2022, od 27. rujna 2022.

³⁹ *Ibid.*, točke 15. i 15.1.

⁴⁰ *Ibid.*, točka 10.

Pitanje je također u kojem roku bi protivna strana trebala dati odgovor na žalbu protiv rješenja o istražnom zatvoru ili visini jamčevine, jer ZKP to ne propisuje. Konačno, okrivljenik protiv kojeg je određen istražni zatvor ili mjera opreza može u svako doba predložiti ukidanje istražnog zatvora, dajući dodatne argumente ili dokaze, čime se nadomješta izostanak kontradiktornosti u žalbenom postupku kada je riječ o žalbama protiv rješenja o određivanju istražnog zatvora ili mjera opreza. Stoga sudac smatra da će većinska odluka izazvati značajnu pomutnju među sudbenim tijelima nadležnim za određivanje istražnog zatvora, a posebno je apsurdno što se takav pristup proširuje i na pitanje visine jamčevine.⁴¹

Općenito je rok za podnošenje žalbe protiv odluke o visini i promjeni oblika jamčevine propisan u čl. 103. st.2. ZKP-a i iznosi tri dana, a ovlaštenici za njeno podnošenje su navedeni u članku 102. st. 1. ZKP-a, iako ne taksativno. Ako jamčevinu polaže osoba koja nije okrivljenik, druga osoba koja umjesto njega može dati jamčevinu može biti član obitelji, trgovačko društvo ili strana država koja plaća jamčevinu za svog agenta, ali i branitelj. Upravo se u slučaju branitelja može pojaviti sukob interesa. Sljedeće važno pitanje koje treba razjasniti jest tko polaže jamčevinu u kaznenom postupku. U postupku protiv gradonačelnika Zagreba, iznos od 15 milijuna kuna položio je jedan od njegovih branitelja, što otvara pitanje mogućeg sukoba interesa. ukoliko bi došlo do određenih promjena u ZKP-u prije svega, ako bi se u čl.102. st. 1. ZKP-a izraz „ili tko drugi“ zamijenio za izraz „ili druga prikladna osoba“ odgovor na pitanje tko je prikladna osoba koja može dati jamstvo za okrivljenika nalazio bi se i u teoriji i u praksi.⁴²

⁴¹ Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske U-III-5166/2022, od 27. rujna 2022.

⁴² Martinović, Igor; Bonačić Marin, *op. cit.* u bilješci 10, str. 422.

4. MJERE OPREZA KAO UVIJET JAMSTVA I PRESTANAK JAMSTVA

4.1. MJERE OPREZA I OKRIVLJENIKOVO OBEĆANJE

Već je ranije navedeno da se kao mjera osiguranja okrivljenikove prisutnosti u postupku uz jamstvo može izreći jedna ili više mjera opreza. Mjere opreza taksativno su navedene u čl.98. st. 2. ZKP-a.⁴³ Prije donošenja Zakona o kaznenom postupku iz 1997. godine, hrvatsko kazneno procesno pravo nije poznavalo pojam mjera opreza. Mjere koje su mogle zamijeniti pritvor, današnji istražni zatvor, bile su ograničene po vrsti, sadržaju i svrsi. Sud je pritvor mogao zamijeniti obećanjem okrivljenika da neće napustiti boravište, privremenim oduzimanjem putovnice ili jamstvom, ali ove mjere su se primjenjivale isključivo u slučaju opasnosti od bijega. Nije postojala mogućnost zamjene pritvora za druge razloge pritvora poput koluzijske ili iteracijske opasnosti. Također, nije bilo moguće zamijeniti pritvor blažim mjerama prije nego što je doneseno rješenje o provođenju istrage. Zakon o kaznenom postupku iz 1997. godine uveo je institut mjera opreza, inspiriran talijanskim i francuskim pravom, propisavši uvjete za primjenu sedam specifičnih mjera koje zamjenjuju pritvor. Dopunama iz 2002. godine dodane su odredbe o načinu izvršenja tih mjera. Zakon o kaznenom postupku iz 2008. godine i kasnije izmjene donijele su dodatne promjene u reguliranju mjera opreza. Odlučivanje o mjerama opreza prije podizanja optužnice prešlo je sa suda na državnog odvjetnika, osim u slučaju istražnog zatvora, dok su redarstvene vlasti izgubile ovlast privremenog oduzimanja dozvole za upravljanje vozilom. Za razliku od ZKP-a iz 1997. godine, koji je omogućavao zamjenu mjera opreza drugom blažom mjerom ili pritvorom u slučaju nepridržavanja, ZKP iz 2008. godine predviđa isključivo zamjenu istražnim zatvorom. Iako prijetnja istražnim zatvorom ima odvratajući učinak, može se postaviti pitanje je li uvijek proporcionalna u slučaju kršenja mjera.⁴⁴

Trenutno važeće kazneno procesno zakonodavstvo poznaje jedanaest mjera opreza koje se mogu odrediti fizičkim osobama te četiri mjere za pravne osobe prema Zakonu o

⁴³ Vidi *supra*: 3.2. ISTRAŽNOZATVORSKE OSNOVE KOJE SE MOGU ZAMIJENITI JAMSTVOM U HRVATSKOM ZAKONODAVSTVU

⁴⁴ Pleić, Marija.; Budmilić, Tea, Mjere opreza u kaznenom postupku–prijepori oko samostalne opstojnosti i trajanja te druga otvorena pitanja, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 28., broj 2(2021), str. 274.

odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela.⁴⁵ Katalog mjera opreza proširen je 2013. godine mjerama zabrane uhođenja ili uznemiravanja žrtve i udaljenja iz doma, a 2019. godine mjerom zabrane pristupa internetu. Time se smanjuje potreba za određivanjem istražnog zatvora i osigurava kontinuitet u izvršenju sigurnosnih mjera.⁴⁶

Zakonodavac je 2017. godine produljio trajanje mjera opreza do izvršnosti presude, osim mjera određenih zbog koluzijske opasnosti ili izbjegavanja dolaska na raspravu, koje traju do pravomoćnosti presude. Izvršnost presude ne poklapa se s trenutkom upućivanja na izdržavanje kazne zatvora, što je otvorilo pitanje adekvatnog sprječavanja bijega osuđenika primjenom mjera opreza.⁴⁷

Načelo razmjernosti ogleda se u specifičnim ograničenjima sadržaja pojedinih mjera, pa se pravo na dom, poštivanje obiteljskog života i obavljanje zakonite profesionalne djelatnosti može samo iznimno ograničiti, dok je komunikacija s braniteljem nederogabilna. Zakonodavna intervencija iz 2019. godine u odredbe o mjerama opreza bila je odgovor na dvojbe oko mogućnosti određivanja mjera opreza nakon isteka rokova istražnog zatvora. Uvedene su samostalne mjere opreza koje sud može odrediti okrivljeniku nakon maksimalno propisanog vremena provedenog u istražnom zatvoru, a njihovo kršenje sankcionirano je kao posebno kazneno djelo.⁴⁸

Istražni zatvor protiv okrivljenika bit će ukinut ako on obeća da se neće skrivati, da neće napustiti svoje boravište bez odobrenja, da neće ometati kazneni postupak i da neće počinuti novo kazneno djelo.⁴⁹ Kao dodatna mjera uz jamstvo, koje se može odrediti samo u slučaju bijega okrivljenika, mogu se propisati jedna ili više mjera opreza koje okrivljenik mora poštovati prema sudskom rješenju. Povjerenje suda u obećanje okrivljenika od ključne je važnosti u slučaju opasnosti od bijega i ponavljanja kaznenog djela, jer postavljanjem pravila ponašanja i mjera opreza te opasnosti mogu se samo smanjiti, a ne potpuno eliminirati.⁵⁰ Sud može odrediti bezuvjetno jamstvo, koje je primjenjivo kada sud smatra da će opasnost prestati ako okrivljeniku prijeti oduzimanje dijela imovine, ili uvjetno jamstvo, koje uključuje dodatne mjere opreza. Bez obzira na vrstu jamstva, okrivljenik mora poštovati pravila ponašanja. Ako postoji opasnost od bijega, okrivljenik koji je pušten da se brani sa slobode mora obećati da se

⁴⁵ Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela, NN 151/03, 110/07, 45/11, 143/12, 114/22, 114/23.

⁴⁶ *Ibid.*, str. 275.

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ Čl.102. st. 1. ZKP

⁵⁰ Đurđević, Zlata, *op.cit.* u bilješci 1, str. 24.

neće skrivati i da neće napustiti boravište bez dopuštenja. U tom slučaju, istražni zatvor može biti zamijenjen jamstvom uz dodatne mjere opreza, poput zabrane napuštanja boravišta, obveznog javljanja državnim tijelima i privremenog oduzimanja putnih isprava. Ako okrivljenik prekrši uvjete jamstva, istražni zatvor će se ponovno odrediti, a iznos jamstva naplatit će se u korist državnog proračuna.⁵¹ Okrivljenik mora biti pošten i pridržavati se pravila ponašanja jer će u suprotnom biti vraćen u zatvor i izgubit će slobodu koju bi uz pravilno ponašanje imao dok čeka suđenje. Izbor je jednostavan: prihvatiti jamstvo i slobodno čekati ishod postupka, ili ga odbiti i ostati u zatvoru. Dakle, jamstvo je mogućnost, a ne obveza.

4.2. PRESTANAK JAMSTVA - PROPAST I UKIDANJE

Jamstvo prestaje propašću i ukidanjem. Glavna razlika je u tome gdje završava jamčevina. Kod ukidanja, jamčevina se vraća osobi koja je dala jamstvo, dok se u slučaju propasti jamčevina uplaćuje u državni proračun.

Propast jamstva označava situaciju u kojoj okrivljenik ne poštuje uvjete određene rješenjem o jamstvu, što rezultira naplatom iznosa jamstva u korist državnog proračuna i određivanjem istražnog zatvora za okrivljenika (čl. 104. st. 2.). Jamčevina se uvijek oduzima kada je jasno vidljivo da okrivljenik ne poštuje odredbe rješenja o jamstvu. Prema stajalištu Europskog suda za ljudska prava, oduzimanje jamstva je opravdano za pravilno provođenje kaznenog postupka i doprinosi smanjenju kriminalnih aktivnosti.⁵² Zaključak o kršenju uvjeta jamstva ovisi o nizu čimbenika, poput prikriivanja činjenice da okrivljenik ima dvojno državljanstvo i odlaska iz zemlje bez dozvole.⁵³ U našem zakonodavstvu predviđa se ukidanje jamstva i njegova zamjena istražnim zatvorom, na prijedlog državnog odvjetnika, ako do samog kršenja uvjeta iz rješenja o jamstvu nije došlo, ali postoji "ozbiljna vjerojatnost" da će doći do kršenja. Jamstvo će se u tom slučaju ukinuti, a jamčevina vratiti osobi koja ju je dala.⁵⁴ Ipak, ZKP predviđa i blažu varijantu postupanja s jamstvom u slučaju određenih nepravilnosti. U stavku 2. članka 105. ZKP-a propisano je da, ako se utvrdi da je okrivljenik prikrio prave

⁵¹ Vidi *infra*: 4.2.PRESTANAK JAMSTVA - PROPAST I UKIDANJE

⁵² Đurđević, Zlata, *op. cit.* u bilješci 1, str. 28.

⁵³ Čl. 102. st. 1. ZKP-a.

⁵⁴ Čl. 105. st. 3. ZKP-a.

okolnosti važne za odmjeravanje jamčevine, ili ako se utvrdi postojanje razloga za istražni zatvor različitih od onih zbog kojih je bio određen istražni zatvor zamijenjen jamstvom, a visina jamstva nije primjerena novim okolnostima, protiv okrivljenika će se odrediti istražni zatvor. Nakon zatvaranja okrivljenika, jamstvo će se ukinuti, položena jamčevina, dragocjenosti, vrijednosni papiri ili druge pokretnine će se vratiti, a hipoteka će se brisati.⁵⁵

Osim propasti jamstva, koje je jedan od načina prestanka jamstva, postoji i mogućnost ukidanja jamstva. Jamstvo logično prestaje pravomoćnim okončanjem kaznenog postupka, ali prema zakonskim odredbama, jamstvo može trajati dulje nego sam kazneni postupak i nije vezano rokovima za istražni zatvor.⁵⁶ U oba slučaja okrivljenik će se vratiti u istražni zatvor, ali su uvjeti za vraćanje manje stroži nego za propast jamstva. Katkad je jamstvo nužno ukinuti kad više nisu ispunjene pretpostavke za istražni zatvor, odnosno kada su ispunjene, ali se ista svrha može ostvariti blažim mjerama to jest sukladno načelu razmjernosti, što je razlog koji nije taksativno naveden u zakonu. Iz tumačenja prema kojem se ukidanje jamstva može temeljiti samo na razlozima iz članka 105. ZKP-a proizašao bi nelogičan zaključak po kojem se jamstvo ne bi moglo ukinuti prestankom postojanja istražnozatvorskih pretpostavki, odnosno u skladu s načelom razmjernosti, što bi bilo protivno njegovu smislu.

Primjer iz prakse domaćih sudova, u kojem se upozorava da trajanje jamstva nije povezano s rokovima trajanja istražnog zatvora, je rješenje Visokog kaznenog suda RH.⁵⁷ Visoki kazneni sud Republike Hrvatske odlučivao je o žalbama okrivljenika na rješenje kojim se odbija prijedlog za ukidanjem jamstva. Prvostupanjskim rješenjem odbijeni su prijedlozi okrivljenih za ukidanje jamstva. Protiv tog rješenja žalbe su podnijeli okrivljenici putem svojih branitelja, zbog pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja i pogrešne primjene materijalnog prava predlažući da Visoki kazneni sud prihvati žalbe, ukine jamstvo i naloži brisanje upisanih založnih prava.

Prema ocjeni Visokog kaznenog suda, prvostupanjski sud je pravilno utvrdio osnovanu sumnju da su okrivljeni počinili kaznena djela iz članka 296. stavka 1. i članka 294. stavka 1. KZ/11., te opasnost od bijega iz članka 123. stavka 1. točke 1. ZKP, što opravdava daljnju primjenu istražnog zatvora i jamstva kao blaže mjere. Pravilno je utvrđeno da i dalje postoje

⁵⁵ Horvat, Lidija; Drenški Lasan, Višnja, *op. cit.* u bilješci 5, str. 600-601.

⁵⁶ Čl. 105. st. 4. i 5. ZKP-a.

⁵⁷ Odluka Visokog kaznenog suda Republike Hrvatske, br. I Kž- Us 35/2023-4, od 22. ožujka 2023.

okolnosti koje ukazuju na opasnost od bijega zbog duljine razdoblja nedostupnosti okrivljenika te njihovog državljanstva Bosne i Hercegovine gdje imaju prebivalište i obitelj.

Ocijenjeno je da se mjerom jamstva uspješno ostvaruje svrha istražnog zatvora iz članka 123. stavka 1. točke 1. ZKP-a, te se opasnost može i dalje prevenirati tom mjerom. Razmatrajući žalbeni razlog na koji se poziva jedan od okrivljenika, a u vezi s jamstvom i rokovima trajanja istražnog zatvora, Visoki kazneni sud je rekao da „je promašeno pozivanje okrivljenog D. S. na odredbu članka 125. stavka 1. točke 7. ZKP kojom je propisano da se istražni zatvor mora ukinuti kada isteknu rokovi trajanja istražnog zatvora. Naime, istražni zatvor okrivljenicima je ukinut jer se istražnozatvorska svrha može ostvariti blažom mjerom, odnosno jamstvom, a što predstavlja osnovu za ukidanje istražnog zatvora iz članka 125. stavka 1. točke 3. ZKP, a ne osnovu iz članka 125. stavka 1. točke 7. ZKP koju pogrešno navodi okrivljeni D. S.“⁵⁸ Utvrđeno je da nema povrede načela razmjernosti, s obzirom na težinu kaznenih djela i potrebnu daljnju primjenu jamstva.

⁵⁸ *Ibid.*, točka 10.

5. STANDARDI IZ PRAKSE EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA I HRVATSKO PRAVO

U ovom poglavlju razmatraju se pravni standardi iz presuda Europskog suda za ljudska prava u predmetima protiv Republike Hrvatske. Glavna problematika vezana je uz razmatranje alternativnih mjera istražnom zatvoru koje sudovi moraju razmotriti, no u nekim se predmetima to ignoriralo što je rezultiralo povredama konvencijskog prava na slobodu u postupcima pred domaćim sudovima. Mogućnost primjene blažih mjera trebala bi se razmatrati prije svakog određivanja i prije svakog produljivanja istražnog zatvora. S obzirom na ozbiljnost utjecaja na pravo na osobnu slobodu, ESLJP opravdava primjenu istražnog zatvora samo ako blaže mjere ne mogu zaštititi pojedinačni ili javni interes koji zahtijeva pritvaranje osobe. Dakle, nije dovoljno da oduzimanje slobode bude u skladu s nacionalnim pravom, već mora biti i nužno u danim okolnostima. Ovaj pristup daje prednost alternativnim mjerama u odnosu na istražni zatvor. Doduše, ESLJP nije pružio jasne smjernice o tome što točno podrazumijeva obveza razmatranja alternativnih mjera,⁵⁹ no o tome će biti više riječi kasnije. Osim blažih mjera, ESLJP je razmatrao i opravdanost, trajanje i određivanje razloga za pritvor, odnosno istražni zatvor.

5.1. TRAJANJE ISTRAŽNOG ZATVORA PO ZAKONU O KAZNENOM POSTUPKU

Općenito, trajanje istražnog zatvora u ZKP-u je uređeno člancima 130.-133.a. Istražni zatvor koji je određen rješenjem suca istrage može najdulje trajati mjesec dana od dana lišenja slobode. Upravo trenutak lišenja slobode ovdje ima bitnu ulogu. Kada redarstvene vlasti uhite okrivljenika i dovedu ga državnom odvjetniku na ispitivanje te ako nakon toga slijedi ročište na kojem sudac istrage odredi istražni zatvor, nije sporno da se takvo lišenje slobode uračunava u trajanje istražnog zatvora. Sudac istrage će naznačiti vrijeme uhićenja (čl. 124. st. 2.t. 4. ZKP) i od tada odrediti rok od mjesec dana za trajanje istražnog zatvora prema prvom rješenju. Međutim, ako redarstvene vlasti uhite okrivljenika, ali ga ne dovedu državnom odvjetniku i puste ga, a tijekom istrage mu se naknadno odredi istražni zatvor, sudac istrage bi u rješenju o određivanju istražnog zatvora trebao navesti da se u trajanje istražnog zatvora uračunava i

⁵⁹ Pleić, Marija; Budmilić, Tea, *op.cit.* u bilješki 44, str. 275-276.

prethodno lišenje slobode tijekom uhićenja od strane redarstvenih vlasti. To je potrebno ne samo kad je poznat trenutak uhićenja nego i kad se ne zna kada će okrivljenik biti uhićen (npr. ako je u bijegu, pa je istražni zatvor određen prema čl. 123. st. 1. t. 1. ZKP i izdana je tjeratica).

Bitno je istaknuti da odredba o lišenju slobode nije apsolutna. Ako je određen pritvor odnosno istražni zatvor za vrijeme istrage, on prestaje istekom roka na koji je bio određen, što bi omogućilo slobodu okrivljeniku ukoliko mu se ne produlji istražni zatvor. U praksi istražni suci često povezuju trajanje pritvora s trenutkom lišenja slobode i određuju kraj pritvora na sate i minute. Prema čl. 90. st. 5. ZKP, rokovi određeni po mjesecima završavaju se na dan posljednjeg mjeseca koji odgovara danu kad je rok počeo. Budući da čl. 90. st. 3. ZKP kaže da se u trajanje pritvora uračunava svako lišenje slobode, dan lišenja slobode treba smatrati početkom jednomjesečnog roka, koji završava protekom tog dana sljedećeg mjeseca u ponoć, a ne u točno vrijeme uhićenja.⁶⁰

Rok trajanja istražnog zatvora od mjesec dana produljuje rješenjem sudac istrage na prijedlog državnog odvjetnika i to prvi puta za još najviše dva mjeseca, zatim za kaznena djela iz nadležnosti županijskog suda ili kad je to propisano posebnim zakonom, za još najviše tri mjeseca (čl. 130. st. 1. i 2. ZKP-a). Istražni zatvor do podizanja optužnice računajući i vrijeme uhićenja i pritvora ne može preći šest mjeseci. Iznimku predstavljaju kaznena djela iz Zakona o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta⁶¹ gdje rok trajanja istražnog zatvora iznosi i do dvanaest mjeseci. Do prvostupanjske presude, prema čl. 133. st. 1. ZKP-a istražni zatvor može trajati najdulje: dva mjeseca ako se za kazneno djelo može izreći kazna zatvora do jedne godine, tri mjeseca ako se za kazneno djelo može izreći kazna zatvora do tri godine, šest mjeseci ako se za kazneno djelo može izreći kazna zatvora do pet godina, dvanaest mjeseci ako se za kazneno djelo može izreći kazna zatvora do osam godina, dvije godine ako se za kazneno djelo može izreći kazna zatvora preko osam godina, tri godine ako se za kazneno djelo može izreći kazna dugotrajnog zatvora.

⁶⁰ Đurđević, Zlata; Tripalo, Dražen, *op. cit.* u bilješci 16, str. 579-581.

⁶¹ Zakon o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, NN 76/09, 116/10, 145/10, 57/11, 136/12, 148/13, 70/17.

5.2. TRAJANJE ISTRAŽNOG ZATVORA U PRESUDAMA EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA PROTIV REPUBLIKE HRVATSKE

U predmetu Perica Oreb protiv Hrvatske ESLJP je vezano za trajanje mjere pritvora, (odnosno istražnog zatvora prema važećem zakonodavstvu) rekao slijedeće: „Prema sudskoj praksi Suda, pitanje je li razdoblje trajanja pritvora razumno ne može se procijeniti *in abstracto*. Je li za optuženika razumno ostati u pritvoru mora se procijeniti u svakom pojedinom predmetu u skladu s njegovim posebnim obilježjima. Kontinuirani pritvor može se opravdati samo ako postoje konkretne naznake istinskog zahtjeva javnog interesa koji, neovisno o presumpciji nevinosti, preteže nad pravilom poštovanja slobode pojedinca.“⁶² Presumpcija nevinosti govori o tome da se okrivljenik smatra nevinim dok mu se pravomoćnom presudom ne utvrdi krivnja. Primjenjujući ovo u skladu s čl. 5. st. 3. Konvencije, proizlazi da okrivljenik postaje slobodan kada daljnji pritvor odnosno istražni zatvor više nije opravdan.⁶³ Budući da je okrivljenik, u konkretnom predmetu, u pritvoru proveo gotovo dvije godine, a u drugom predmetu Orban protiv Hrvatske više od godine i sedam mjeseci, za Sud je bilo od iznimne važnosti pitanje duljine trajanja pritvora. Pritvor je okrivljenicima nekoliko puta produljivan od strane domaćih sudova koji se u svojim rješenjima pozivali na težinu okolnosti kao i na iteracijsku opasnost propisanu čl. 123. st. 1. t. 3. ZKP-a. S obzirom na težinu okolnosti djela, Sud je u navedenim predmetima rekao da „težina okolnosti djela ne može sama po sebi opravdavati duga razdoblja boravka u pritvoru.“⁶⁴ Zadaća je nacionalnih sudova razmotriti sve okolnosti koje govore u prilog ili protiv pritvora odnosno postojanja opravdanog javnog interesa. Sud je rekao da nacionalni sudovi u svojim rješenjima uopće nisu razmotrili tu osnovu. Nisu objasnili zašto je bilo nužno zadržati podnositelja zahtjeva u pritvoru kako bi se spriječila javna uznemirenost te nisu razmotrili je li podnositelj zahtjeva predstavljao opasnost za javnu sigurnost.⁶⁵ Kada se govori o razlozima u korist i protiv pritvora, oni ne smiju biti općeniti i apstraktni, već sve mora biti uvjerljivo izneseno i obrazloženo pogotovo ako se govori o činjenicama koje govore u prilog osobne slobode pojedinca.⁶⁶ Bitno je utvrditi postojanje osnovane sumnje da je osoba počinila određeno kazneno djelo. „Postojanost osnovane sumnje

⁶² Oreb protiv Hrvatske, zahtjev br. 20824/09, od 31. listopada 2010., točka 105.

⁶³ Orban protiv Hrvatske, zahtjev br. 56111/12, od 19. prosinca 2013., točka 49.

⁶⁴ *Ibid.*, točka 57 i Oreb protiv Hrvatske, točka 111.

⁶⁵ Vidi npr. Orban protiv Hrvatske, točka 61.

⁶⁶ *Ibid.*, točka 51. i Oreb protiv Hrvatske, točka 108.

da je uhićena osoba počinila kazneno djelo uvjet je *sine qua non* za zakonitost kontinuiranog pritvora, no, nakon određenog vremena, više nije dostatna. U takvim slučajevima Sud mora utvrditi opravdavaju li drugi razlozi koje navode sudska tijela i dalje lišavanje slobode. Kada su ti razlozi „mjerodavni” i „dostatni”, Sud također mora utvrditi jesu li nadležna nacionalna tijela pokazala „posebnu pozornost” u provođenju postupka.⁶⁷

5.3. OBVEZA RAZMATRANJA PRIMJENE BLAŽIH MJERA U PRESUDAMA EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA PROTIV REPUBLIKE HRVATSKE

Slijedeći važan zaključak ESLJP-a koji je potrebno istaknuti je da su nacionalni sudovi zanemarivali razmotriti mogućnost primjene blažih mjera, čak i u slučaju kada bi podnositelj zahtjeva to i tražio. Takav se slučaj dogodio u predmetu Dervishi protiv Hrvatske.⁶⁸ „Sud također bilježi da je podnositelj u nekoliko navrata zatražio da mu se pritvor zamijeni nekom mjerom opreza koju domaće vlasti smatraju odgovarajućom i da domaće vlasti nikada nisu razmotrile ove pokazatelje iako su postojale određene naznake da bi se podnositelj pridržavao tih mjera, budući da je obavijestio vlasti o tome gdje se nalazio u razdoblju kad je bio pušten i dragovoljno se vratio nakon što je njegovo puštanje na slobodu bilo opozvano.”⁶⁹ Ovo je, kao i činjenica da je unutar tri godine i šest mjeseci koje je podnositelj proveo u pritvoru tijekom razdoblja od jedne godine saslušano samo sedam svjedoka, a u kasnijem razdoblju od 1 godinu i 9 mjeseci nije bilo nikakvog napretka u postupku, s time da sud nikada nije razmotrio primjenu alternativnih mjera,⁷⁰ vodilo zaključku da osim što je došlo do povrede čl. 5. st. 3. Konvencije, ovakvo postupanje se smatra nespojivim sa zahtjevima posebne revnosti u vođenju postupaka protiv osoba lišenih slobode. Isti zaključak ponovio se i u predmetu Dragin protiv Hrvatske⁷¹ samo je razdoblje neaktivnosti domaćih sudova bilo razdoblje od jedne godine i pet mjeseci. Govoreći o načinu donošenja rješenja o produljivanju istražnog zatvora ESLJP je rekao da se nacionalni sudovi koriste automatizmom prilikom obrazlaganja, uopće ne razmatraju eventualne nove razloge ili promijenjene okolnosti. „Sud također primjećuje da su se domaće

⁶⁷ Oreb protiv Hrvatske, točka 109.

⁶⁸ Dervishi protiv Hrvatske, zahtjev br. 67341/10, od 25. rujna 2012.

⁶⁹ *Ibid.*, točka 143.

⁷⁰ Duljina i razlozi za pritvor (ZKP/97) / istražni zatvor (ZKP/08) u praksi Europskog suda za ljudska prava (na temelju sudske prakse u predmetima protiv Republike Hrvatske); Zagreb 2014. dostupno na: <https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages//arhiva//Na%C4%8Dela%20ESLJP%20u%20pritvorskim%20predmetima%20protiv%20RH%20final.pdf> (29.3.2024.)

⁷¹ Dragin protiv Hrvatske, zahtjev br. 75068/12, od 24. srpnja 2014.

vlasti prilikom produljivanja podnositeljeva pritvora tijekom tog razdoblja pozivale ne samo na iste razloge, već su u nekim slučajevima koristile gotovo istovjetan izričaj u rješenjima. S tim u vezi, Sud ponavlja da je utvrdio povredu članka 5. stavka 3. Konvencije u mnogim drugim predmetima u kojima su se domaća tijela koristila stereotipnim formulama bez da su se osvrnula na specifične činjenice koje zahtijevaju kontinuirani pritvor.“⁷²

ESLJP je u istražnozatvorskim predmetima pokazao kako postupanje nacionalnih sudova nije uvijek bilo u skladu s Konvencijom, naglašavajući prije svega nužnost primjene načela razmjernosti i razmatranja alternativnih mjera umjesto istražnog zatvora kad god je to moguće.

⁷² Orban protiv Hrvatske, točka 59.

6. IMPLEMENTACIJA STANDARDA EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA U PRAKSI DOMAĆIH SUDOVA

U ovom poglavlju analizirat će se novija domaća sudska praksa koja se odnosi na primjenu pravnih standarda Europskog suda za ljudska prava, razmotrenih u prethodnom poglavlju. Cilj je provjeriti jesu li sudovi prihvatili standarde koje je postavio Europski sud za ljudska prava, posebno u odnosu na zamjenu istražnog zatvora blažim mjerama, uključujući jamstvo.

6.1. ZAMJENA ISTRAŽNOG ZATVORA BLAŽIM MJERAMA

U rješenju VSRH broj II Kž 460/2020-4⁷³ sagledana je mogućnost zamjene istražnog zatvora jamstvom koje traži okrivljenik. U kaznenom predmetu protiv T.-V. B. zbog kaznenog djela prema članku 90. Kaznenog zakona (KZ/97), odlučujući o žalbi državnog odvjetnika, u vezi produljenja i zamjene istražnog zatvora jamstvom, donesena je odluka kojom se prihvaća žalba državnog odvjetnika, preinačuje se osporeno rješenje te se ukida odluka o zamjeni istražnog zatvora jamstvom i mjerama opreza za optuženog T.-V. B.

Prvostupanjskim rješenjem Županijskog suda u Zagrebu, u postupku nakon podizanja optužnice protiv T.-V. B. zbog kaznenog djela prema članku 90. KZ/97, temeljem članaka 127. stavka 4. i 131. stavka 3. Zakona o kaznenom postupku (ZKP), produljen je istražni zatvor prema članku 123. stavka 1. točke 1. ZKP, te je odlučeno da se u istražni zatvor uračunava vrijeme od 29. siječnja 2020. Nadalje, određeno je da se istražni zatvor može zamijeniti jamstvom od 6.000.000 kuna u gotovini, uz mjere opreza prema članku 102. stavku 4. ZKP-a. Državni odvjetnik je podnio žalbu protiv dijela rješenja o zamjeni istražnog zatvora jamstvom i mjerama opreza, predlažući da se istražni zatvor ne zamjenjuje jamstvom. Žalba je ocijenjena osnovanom. Vrhovni sud Republike Hrvatske zaključuje da svrha istražnog zatvora ne bi bila postignuta zamjenom za jamstvo i mjere opreza, unatoč visokim obiteljskim vezama optuženika s Republikom Hrvatskom i visokoj svoti jamstva. Težina kaznenog djela (ubojstvo s elementima likvidacije) i mogućnost izricanja kazne od 15 godina zatvora, uz optuženikova

⁷³ Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, br. II Kž 460/2020-4, od 9. studenog 2020.

dodatna državljanstva Švicarske i Nizozemske, ukazuju da prisutnost optuženika u postupku može biti osigurana samo istražnim zatvorom. Optuženik nije dao cjelovite i točne podatke o svojoj imovini i adresi boravka, što dodatno ukazuje na opasnost od bijega. Stoga, rizik od bijega je toliki da jamstvo i mjere opreza ne mogu zamijeniti mjeru istražnog zatvora.⁷⁴

U odluci VKSRH broj II Kž 471/2021- 5⁷⁵ raspravljalo se o tome jesu li razlozi za određivanje produljenje istražnog zatvora dovoljno relevantni i dostatni, s osvrtom na to da sudovi prilikom donošenja rješenja o produljenju istražnog zatvora koriste prepisane fraze zanemarujući razmotriti nove okolnosti. Između ostalog odlučeno je da je u pobijanom rješenju prvostupanjski sud dao dovoljno relevantne i dostatne razloge kojima se okrivljeniku produljuje istražni zatvor bez mogućnosti bezuvjetnog puštanja na slobodu. Žalba optuženog Š. K. odbijena je kao neosnovana. Prvostupanjskim rješenjem Županijskog suda u Varaždinu, nakon podizanja optužnice Županijskog državnog odvjetništva u Varaždinu, koja je potvrđena rješenjem prvostupanjskog suda, protiv optuženih D. K. i drugih zbog kaznenih djela zlouporabe povjerenja u gospodarskom poslovanju iz članka 246. stavak 2. u vezi stavka 1. i drugih KZ/11, na temelju članka 127. stavak 4. i članka 131. stavak 3. Zakona o kaznenom postupku, produljen je istražni zatvor optuženom Š. K. iz zakonske osnove iz članka 123. stavka 1. točka 1. ZKP. U istražni zatvor optuženiku je uračunato vrijeme lišenja slobode od 5. studenog 2020. pa nadalje.

Protiv tog rješenja, optuženi Š. K. podnio je pravodobnu žalbu zbog bitne povrede odredaba kaznenog postupka i zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, predlažući Visokom kaznenom sudu Republike Hrvatske da pobijano rješenje ukine i da ga odmah pusti na slobodu. Žalitelj tvrdi da je pobijanim rješenjem ostvarena bitna povreda odredaba kaznenog postupka. Iako žalbu nije detaljno obrazložio, iz sadržaja se može zaključiti da se poziva na bitnu povredu odredaba kaznenog postupka iz članka 468. stavak 1. točka 11. ZKP navodeći da nedostaju razlozi o odlučnim činjenicama,⁷⁶ da su razlozi proturječni, nejasni i prepisani iz ranijih rješenja. Suprotno tome, Visoki kazneni sud Republike Hrvatske smatra da je prvostupanjski sud pravilno, zakonito i potpuno utvrdio postojanje razloga za daljnju primjenu mjere istražnog zatvora protiv optuženog Š. K. iz osnove u članku 123. stavku 1. točki 1. ZKP. Sud je dao jasne, određene, neproturječne i dostatne razloge u odnosu na optuženika i inkriminirana kaznena djela, kako u odnosu na postojanje osnovane sumnje kao opće

⁷⁴ Isto je rečeno i u odluci Visokog kaznenog suda Republike Hrvatske br. II Kž 110/2023-5, od 14. ožujka 2023.

⁷⁵ Odluka Visokog kaznenog suda Republike Hrvatske, br. II Kž 471/2021-5, od 15. prosinca 2021.

⁷⁶ Nedostatak razloga o odlučnim činjenicama utvrđen je i u odluci Visokog kaznenog suda Republike Hrvatske br. II Kž 145/2022-6, od 11. travnja 2022.

pretpostavke, tako i u odnosu na postojanje posebne pretpostavke za daljnju primjenu mjere istražnog zatvora. Ti razlozi u cijelosti su prihvaćeni i od strane drugostupanjskog suda.

Premda žalitelj djelomično ne spori postojanje osnovane sumnje u počinjenje kaznenih djela, u žalbi navodi da mu nije jasno na temelju čega je prvostupanjski sud utvrdio postojanje osnovane sumnje. Prvostupanjski sud je zakonito i pravilno obrazložio da osnovana sumnja proizlazi iz materijalnih i personalnih dokaza na kojima se temelji potvrđena optužnica, što je potvrdio i drugostupanjski sud. Drugostupanjski sud također nalazi da načelo razmjernosti nije povrijeđeno duljinom trajanja istražnog zatvora. Težina kaznenih djela, propisana kazna i potreba za istražnim zatvorom opravdavaju njegovo trajanje. Suprotno žalbenim navodima, pravilno je zaključeno da su na strani optuženog Š. K. ostvarene okolnosti koje ukazuju na realnu i predvidivu opasnost od bijega, čime je opravdana daljnja primjena mjere istražnog zatvora po zakonskoj osnovi iz članka 123. stavka 1. točke 1. ZKP.

Opasnost od bijega temelji se na činjenicama da optuženik nije boravio na prijavljenoj adresi nakon prvog ispitivanja 2014., da je bio objavljen s adrese prebivališta 2015. i da je bio uhićen u Ujedinjenom Kraljevstvu 2018., a izručen Republici Hrvatskoj 2020. Zbog toga se smatra da će, puštanjem na slobodu, optuženik pobjeći te postati nedostupan tijelima kaznenog progona Republike Hrvatske. Drugostupanjski sud smatra da je mjera istražnog zatvora protiv optuženog Š. K. jedina prikladna te nužna i da svrha istražnog zatvora ne može biti ostvarena blažim mjerama. Žalbeni navodi da je daljnje produljenje istražnog zatvora neosnovano su neosnovani. Žalbeni navodi da su sudska rješenja u 95% sadržaja "copy-paste" starih rješenja i da su se okolnosti promijenile su neosnovani. Prvostupanjsko rješenje sadrži dostatne i relevantne razloge za daljnju primjenu mjere istražnog zatvora, koji su razmjerni postizanju opravdanog cilja. Optuženik također polemizira o primjeni članka 404. stavak 3. ZKP. smatrajući da je otpala mogućnost ometanja i opstruiranja daljnjeg vođenja kaznenog postupka. Međutim, žalbeni navodi ne dovode u sumnju pravilnost utvrđenog činjeničnog stanja i osnovanost daljnje primjene mjere istražnog zatvora.⁷⁷

⁷⁷ Odluka Visokog kaznenog suda Republike Hrvatske br. II Kž 471/2021-5, od 15. prosinca 2021.

6.2. POSTOJANJE OSNOVANE SUMNJE

Postojanje osnovane sumnje jedan je od razloga koji je u svojoj ustavnoj tužbi istaknuo podnositelj, državljanin Grčke kojem se na teret da je ilegalno prevezio 12 Egipćana. Podnositelj smatra da je istražni zatvor protiv njega određen i produljen bez postojanja osnovane sumnje da je počinio kazneno djelo za koje ga se tereti, a što predstavlja povredu njegovih ustavnih prava iz članaka 22. i 29. Ustava Republike Hrvatske. Podnositelj tvrdi da je njegovo priznanje pribavljeno na nezakonit način, odnosno da je isto dano pod pritiskom i bez prisutnosti odvjetnika. Nadalje, navodi da nije postojala opasnost od bijega, jer on kao grčki državljanin ima stalno prebivalište u Grčkoj i redovito boravi u Hrvatskoj. Stoga smatra da je istražni zatvor protiv njega određen i produljen suprotno članku 5. stavku 1. Konvencije. Dajući obrazloženje tih navoda podnositelja Ustavni sud je rekao da su prvostupanjski i drugostupanjski sud pravilno utvrdili postojanje osnovane sumnje da je podnositelj počinio kazneno djelo za koje ga se tereti. Osnovana sumnja temelji se na priznanjima podnositelja i prvookrivljenika, kao i na drugim dokazima prikupljenim tijekom istrage, uključujući službene zabilješke policijskih službenika. Ustavni sud smatra da nema dokaza koji bi upućivali na to da je priznanje podnositelja pribavljeno na nezakonit način ili pod pritiskom. Priznanje je dano u prisutnosti odvjetnika i nije bilo pritužbi na postupanje policijskih službenika. Ustavni sud utvrđuje da su prvostupanjski i drugostupanjski sud pravilno ocijenili postojanje opasnosti od bijega, s obzirom na ozbiljnost kaznenog djela i visinu zapriječene kazne. Činjenica da podnositelj ima prebivalište u Grčkoj ne isključuje postojanje opasnosti od bijega, već naprotiv, može dodatno upućivati na tu opasnost.⁷⁸

⁷⁸ Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, U-III- 4128/2021, od 22. srpnja 2021.

7. ZAKLJUČAK

Zakon o kaznenom postupku usklađen je sa standardima koje je postavio Europski sud za ljudska prava u svojim presudama. Iz analiziranih odluka moguće je zaključiti i da hrvatski sudovi, u novijoj praksi, dosljedno primjenjuju ove standarde, osiguravajući da je pravo na osobnu slobodu zaštićeno, kako je zajamčeno člankom 5. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pri tome, naravno, treba imati u vidu da je za potrebe ovoga rada analizirano tek nekoliko sudskih odluka pa nije moguće donošenje generalnih zaključaka.

Jedan od ključnih aspekata koji potvrđuje usklađenost domaćeg prava sa standardima ESLJP-a jest pažljivo i uvjerljivo obrazlaganje sudskih odluka. Analizirani primjeri odluka Vrhovnog i Visokog kaznenog suda pokazuju da su sudovi pružili dovoljno uvjerljiva obrazloženja svojih odluka, osiguravajući da su standardi ESLJP-a ispunjeni. Detaljna analiza i jasno obrazloženje rizika, poput opasnosti od bijega i težine kaznenog djela, potvrđuju da su odluke donesene u skladu s visokim pravosudnim standardima. Ipak, treba imati u vidu i spomenutu odluku Ustavnog suda Republike Hrvatske iz 2015. godine koja je pitanja primjene jamstva kao alternative istražnom zatvoru dodatno zakomplicirala, umjesto da je ponudila na Ustavu utemeljene, dobro argumentirane i jasne odgovore.

Stoga zasigurno postoji prostor za daljnji napredak. Dosljednost u primjeni pravila i obrazloženja u različitim slučajevima zasigurno može biti poboljšana. Osiguravanje da sve sudske odluke sadrže jednako detaljna i pažljiva obrazloženja, bez obzira na složenost ili profil slučaja, ključno je za daljnje unaprjeđenje pravosudnog sustava. Edukacija sudaca i drugih pravosudnih djelatnika o najnovijim presudama ESLJP-a i njihovim implikacijama na nacionalno pravo može dodatno poboljšati kvalitetu sudskih odluka.

Transparentnost u radu sudova može biti dodatno poboljšana javnom dostupnošću obrazloženja sudskih odluka. Objavljivanje detaljnih presuda i odluka ne samo da bi povećalo povjerenje javnosti u pravosudni sustav, već bi također omogućilo bolju analizu i kritiku pravosudnih praksi, što bi zauzvrat moglo dovesti do dodatnih poboljšanja.

8. LITERATURA

Knjige i članci

1. Đurđević, Zlata; Tripalo Dražen, Trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standarda te domaćeg prava i prakse, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 13, broj 2 (2006), str. 551-596.
2. Đurđević, Zlata, Pravna priroda, pravni okvir i svrha jamstva u kaznenom postupku: mogu li preživjeti odluku Ustavnog suda U-III-1451/2015 o ukidanju istražnog zatvora za gradonačelnika grada Zagreba i vraćanju jamčevine njegova branitelja?, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 22, broj 1(2015), str. 9-47.
3. Filipović Hrvoje; Šuperina Marijan, Razvoj pravnog uređenja najtežih mjera osiguranja prisutnosti okrivljenika u kaznenom postupku i statistička analiza provođenja mjera uhićenja u RH, Policija i sigurnost, (Zagreb), broj 3(2012), str. 529-554.
4. Horvat, Lidija; Drenški Lasan Višnja, Istražni zatvor, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 16, broj 2(2009), str. 583-603.
5. Josipović, Ivo: Istražni zatvor vs. Pritvor: reforma ili restauracija, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 15, broj 2(2008), str. 915-938.
6. Kos, Damir: Istražni zatvor- krajnja mjera osiguranja prisutnosti okrivljenika, a ne kazna; dostupno na: https://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/DKos_24Istrazni-zatvor-KRAJNJA-MJERA-OSIGURANJA.pdf (29.3.2024.)
7. Krapac, Davor i suradnici, Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije, VIII. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, 2020.
8. Martinović, Igor, Bonačić, Marin, Jamstvo kao zamjena za istražni zatvor: otvorena pitanja, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 22, broj 2(2015), str. 411-436.

9. Duljina i razlozi za pritvor (ZKP/97)/ istražni zatvor (ZKP/08) u praksi Europskog suda za ljudska prava (na temelju sudske prakse u predmetima protiv Republike Hrvatske), Zagreb 2014. dostupno na:

https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages//arhiva//Na%C4%8Dela%20ESLJP%20u%20prativorskim%20predmetima%20protiv%20RH_final.pdf (29.3.2024.)

10. Pleić, Marija; Budmilić, Tea, Mjere opreza u kaznenom postupku–prijepori oko samostalne opstojnosti i trajanja te druga otvorena pitanja, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 28, broj 2(2021), str. 271-301.

Pravni izvori:

1. (Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17.

2. Ustav Republike Hrvatske, NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.

3. Zakon o kaznenom postupku, NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22, 36/24.

4. Zakon o suzbijanju korupcije i organiziranog kriminaliteta, NN 76/09, 116/10, 145/10, 57/11, 136/12, 148/13, 70/17.

5. Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24.

6. Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela, NN 151/03, 110/07, 45/11, 143/12, 114/22, 114/23.

Presude ESLJP:

1. Dervishi protiv Hrvatske (zahtjev br. 67341/10), od 25. rujna 2012.

2. Dragin protiv Hrvatske (zahtjev br. 75068/12), od 24. srpnja 2014.

3. Orban protiv Hrvatske (zahtjev br. 56111/12), od 19. prosinca 2013.

4. Perica Oreb protiv Hrvatske (zahtjev br. 20824/09), od 31. listopada 2013.

Odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske:

1. U- III-1451/2015, od 9. travnja 2015.
2. U- III- 1019/2017, od 15. ožujka 2017.
3. U-III- 3911/2015, od 17. listopada 2015.
4. U-III- 4403/2023, od 21. studenog 2023.
5. U-III-5166/2022, od 27. rujna 2022.
6. U- III- 4128/2021, od 22. srpnja 2021.

Odluke Vrhovnog suda Republike Hrvatske:

1. VSRH II Kž 210/2017-8, od 7. srpnja 2017.
2. VSRH II Kž 460/2020-4, od 9. studenog 2020.
3. VSRH II Kž 233/2020-4, od 4. lipnja 2020.

Odluke Visokog kaznenog suda Republike Hrvatske:

1. VKSRH II Kž 471/2021-5, od 15. prosinca 2021.
2. VKSRH II Kž 145/2022-6, od 11. travnja 2022.
3. VKSRH II Kž 171/2022-5, od 26. travnja 2022.
4. VKSRH II Kž II 110/2023-5, od 14. ožujka 2023.
5. VKSRH I Kž- Us 35/2023-4, od 22. ožujka 2023.